

دانشگاه پیام نور تهران

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته تاریخ و فلسفه تعلیم و تربیت

دانشکده : علوم انسانی

گروه علمی : علوم تربیتی

عنوان پایان نامه :

مطالعه بنیادهای فلسفی روش تحقیق اقدام پژوهی (معلم پژوهنده)

استاد راهنما:

دکتر احمد زندوانیان

استاد مشاور:

دکتر محسن عیسوی

نگارش: حسن جعفری احمدآبادی

شهریور ماه ۱۳۸۹

تقدیم به:

آنانکه اهل یافتند نه اهل یافتن؛

و

فلسفه را اندیشیدن می دانند نه بیان اندیشه ها

و

تقدیم به روح پدر و مادرم.

سپاس نامه:

بدین وسیله مراتب سپاس و قدردانی خود را از استاد راهنما دکتر احمد زندوانیان که در انتخاب موضوع پژوهش و در طی نگارش این پایان نامه همواره با صبر و حوصله و اخلاقی خوش، راهنما و خط دهنده فکری اینجانب بوده کمال تشکر و سپاسگزاری را دارم.

و همچنین از آقای دکتر محسن عیسوی که به عنوان استاد مشاور قبول زحمت فرموده اند و از راهنمایی های ایشان نیز استفاده کرده ام و از کلیه کسانی که در نگارش این مجموعه یاریگر بنده بوده کمال تشکر و قدردانی دارم.

و لازم است از همسرم که همواره در طی تحصیل با وجود مشکلات فراوان پشتوانه و امید دهنده ام بوده و سختی ها را تحمل کرده و امید را در من زنده نگه داشت، نیز تشکر و سپاسگزاری کنم.

چکیده:

برطبق «رویکرد مکاتب» هر اقدامی و عملی که در تعلیم و تربیت صورت می گیرد، ریشه در فلسفه دارد و از فلسفه استنتاج می شود. اقدام پژوهی رویکردی در پژوهشهای کیفی است که به معلمان و کارگزاران آموزشی کمک می کند تا به گونه ای پژوهش را با موقعیت تربیتی تلفیق کنند تا پژوهش بتواند نقش مستقیم و فوری در موقعیت تربیتی و بهبود عمل آموزشی ایفا کند و آموزش و پرورش را به نقطه مطلوب برساند. هدف این تحقیق مطالعه ریشه های نظری و فلسفی اقدام پژوهی با استفاده از روش اسنادی-تحلیلی است. لذا با توجه به ویژگیها و اهداف و نتایج متعدد اقدام پژوهی (معلم پژوهنده) سه ویژگی و هدف مشترک که عبارتند از: توصیف و انتقاد از وضع موجود، تأکید بر عمل و تلفیق نظریه و عمل، تغییر در جهت مطلوب در نظر گرفته شده است و با توجه به آنها، ریشه و پایگاه فلسفی اقدام پژوهی (معلم پژوهنده) در پراگماتیسم، مارکسیسم و نظریه انتقادی استنتاج و استدلال و انطباق شده است.

کلمات کلیدی: اقدام پژوهی - معلم پژوهنده - فلسفه - پراگماتیسم - مارکسیسم - نظریه انتقادی.

«فهرست مطالب»

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات تحقیق

۲	۱-۱- مقدمه.....
۴	۲-۱- بیان مساله تحقیق.....
۸	۳-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق.....
۱۱	۴-۱- اهداف تحقیق.....
۱۱	۵-۱- سوالات تحقیق.....
۱۲	۶-۱- تعریف واژه ها و اصطلاحات.....

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۱۵	۱-۲- مقدمه.....
۱۶	۲-۲- مبانی نظری.....
۱۹	۳-۲- پارادایم و اقدام پژوهی.....
۲۰	۴-۲- روش شناسی.....
۲۰	۲-۴-۱- روش شناسی اثباتی.....
۲۱	۲-۴-۲- روش شناسی تفسیری.....
۳۵	۳-۴-۲- روش شناسی انتقادی.....
۲۵	۵-۲- کورت لوین بنیان گزار اقدام پژوهی.....

- ۲-۶-تعریف اقدام پژوهی.....۲۸
- ۲-۷-اهداف اقدام پژوهی در آموزش و پرورش ۳۰
- ۲-۸-مراحل و چرخه های اقدام پژوهی.....۳۴
- ۲-۹-نتایج اقدام پژوهی.....۴۰
- ۲-۱۰-ویژگیهای اقدام پژوهی.....۴۲
- ۲-۱۱-محدودیت های اقدام پژوهی.....۴۴
- ۲-۱۲-مقایسه اقدام پژوهی با تحقیقات شبه تجربی و تجربی.....۴۵
- ۲-۱۳-انواع تقسیم بندی اقدام پژوهی.....۴۷
- ۲-۱۴-معلم پژوهنده کیست؟.....۴۸
- ۲-۱۵-ضرورت و اهمیت معلم پژوهنده.....۴۹
- ۲-۱۶-شرایط لازم برای پژوهشگر شدن معلمان.....۵۲
- ۲-۱۷-پیامدهای مثبت معلم پژوهنده.....۵۲
- ۲-۱۸-پیشینه پژوهش در داخل و خارج کشور.....۵۵
- ۲-۱۹-نتیجه گیری.....۵۷

فصل سوم: روش تحقیق

- ۳-۱-مقدمه.....۵۹
- ۳-۲-روش تحقیق.....۵۹
- ۳-۳-جامعه و نمونه آماری پژوهش.....۶۰

- ۴-۳-۴-روش جمع آوری اطلاعات.....۶۰
- ۴-۳-۵-روش تجزیه و تحلیل.....۶۱
- ۴-۳-۶-چه کاربردی از انجام تحقیق می شود.....۶۲
- ۴-۳-۷-استفاده کنندگان از نتایج پایان نامه.....۶۲

فصل چهارم: یافته های تحقیق

- ۴-۱-۱-مقدمه.....۶۴
- ۴-۲-۲-تحلیل ارتباط نظر و عمل در تعلیم و تربیت.....۶۵
- ۴-۳-۳-دلایل گسست تئوری و عمل در نظام آموزشی.....۶۹
- ۴-۴-۴-بررسی ریشه های فلسفی اقدام پژوهی در مکتب پراگماتیسم.....۷۳
- ۴-۴-۱-۴-ویلیام جمیز.....۷۴
- ۴-۴-۲-جان دیویی.....۷۶
- ۴-۴-۳-دونالد شون.....۸۴
- ۴-۵-۵-بررسی ریشه های فلسفی اقدام پژوهی در ایدئولوژی مارکسیسم.....۸۷
- ۴-۵-۱-۱-رابطه مفهوم دیالکتیک مارکسیسم و اقدام پژوهی.....۹۱
- ۴-۵-۲-۲-رابطه نظریه آموزش و و پرورش مارکسیستی با اقدام پژوهی.....۹۶
- ۴-۵-۳-۳-رابطه طبقات اجتماعی با اقدام پژوهی.....۱۰۰
- ۴-۵-۴-۴-مفهوم فلسفه عمل در نزد مارکس.....۱۰۳
- ۴-۶-۶-بررسی ریشه های فلسفی اقدام پژوهی در نظریه انتقادی ونحله فرانکفورت.....۱۰۶

۱۱۰..... ۴-۶-۱-ها بر ماس

۱۱۶..... ۴-۶-۲-پائولوفریره

فصل پنجم : خلاصه و نتیجه گیری و پیشنهادها

۱۲۱..... ۵-۱-مقدمه

۱۲۲..... ۵-۲-خلاصه تحقیق

۱۲۲..... ۵-۲-۱- خلاصه تحقیق در رابطه با سوال اول تحقیق

۱۲۴..... ۵-۲-۲- خلاصه تحقیق در رابطه با سوال دوم تحقیق

۱۲۵..... ۵-۲-۳- خلاصه تحقیق در رابطه با سوال سوم تحقیق

۱۲۸..... ۵-۳- جمع بندی و نتیجه گیری

۱۲۹..... ۵-۴-پیشنهادات تحقیق

۱۳۰..... ۵-۵-محدودیت‌های تحقیق

منابع

۱۳۱..... منابع فارسی

۱۳۶..... منابع انگلیسی

۱۳۷..... جکیده انگلیسی

« فهرست شکل ها و نمودارها »

- شکل ۲-۱- نمودار مارپیچ حلقه ای اقدام پژوهی..... ۳۴
- شکل ۲-۲- فرایند عمل در اقدام پژوهی ۳۵
- شکل ۲-۳- نمودار چرخه اقدام پژوهی ۳۶
- شکل ۲-۴- نمودار فرایند اقدام پژوهی ۳۷
- شکل ۲-۵- نمودار مراحل اقدام پژوهی از دیدگاه کلهان..... ۳۸
- شکل ۲-۶- نگاه سیستمی به اقدام پژوهی..... ۳۹
- شکل ۲-۷- مراحل اقدام پژوهی از نظر مک کرنانز..... ۴۰
- شکل ۲-۸- نمودار ویژگی اقدام پژوهی..... ۴۴
- شکل ۲-۹- هرم خاستگاه تحقیقات آموزشی..... ۵۱
- شکل ۴-۱- چرخه عمل توام با اندیشه در اندراگوژی انتقادی..... ۱۰۹

«فهرست جدول ها»

جدول شماره ۱-۲-مقایسه اقدام پژوهی، تحقیقات شبه تجربی و تحقیقات تجربی.....۴۷

فصل اول

کلیات تحقیق

- ۱-۱- مقدمه..... ۲
- ۱-۲- بیان مساله تحقیق..... ۴
- ۱-۳- اهمیت و ضرورت تحقیق..... ۸
- ۱-۴- اهداف تحقیق..... ۱۱
- ۱-۵- سوالات تحقیق..... ۱۱
- ۱-۶- تعریف واژه ها و اصطلاحات..... ۱۲

اقدام پژوهی یا پژوهش در عمل ترجمه انگلیسی اصطلاح «Action Research» می‌باشد. منظور از اقدام پژوهی، فعالیتی علمی است که در آن فرد حین کار و انجام دادن فعالیت تلاش می‌کند تا وضعیت نامطلوب موجود را به وضعیتی نسبتاً مطلوب تغییر دهد و هدف کار بهسازی امور و اثربخشی آن است. بحث اقدام پژوهی (معلم پژوهنده)^۱ از جمله دستاوردهای نوپایی است که از سوی پژوهشکده تعلیم و تربیت و شورای تحقیقات استان‌ها مورد توجه و حمایت قرار گرفته است و روند افزایش شرکت معلمان و طرحها و برنامه‌های معلمان پژوهنده گواه این مدعاست.

از طرفی ما در دوران حساس انتقال از مدرنیسم^۲ به پست مدرنیسم^۳ قرار داریم. بنابراین جا دارد که برای بنیان‌های فکری، اجرایی، ساختاری و فلسفی که در جهت جلب نظر معلمان و دست‌اندرکاران می‌باشند حساسیت و دقت نظر بیشتری صرف گردد. هرکاری که در زمینه‌ی تعلیم و تربیت صورت گیرد بیانگر دیدگاههایی است ولی این دیدگاهها برای بسیاری از دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت مبهم مطرح شده یا به صورت مجموعه‌ای از اندیشه‌های جدا از هم بدون هیچ شکل منطقی یا هماهنگی خاصی بیان شده است، به همین دلیل امروزه در آموزش و پرورش ما نوعی سرگردانی ریشه‌دار احساس می‌شود که دلیل خوبی برای بی‌هدفی و بی‌برنامه‌گی است.

برخی از اندیشه‌ها و نظریات پیشنهادی کارآمد در تعلیم و تربیت حاصل نظام‌های فلسفی و عقاید رایج در جامعه امروزی ما است و فلاسفه تربیتی صرف نظر از هر نظریه‌ای که دارند معتقدند که بهترین شیوه برای دستیابی به حل مشکلات استفاده از تفکر دقیق و انتقادی می‌باشد.

-
- 1-Teacher Research
  - 2-Modernism
  - 3-Post Modernism

نگاه فلسفی به مسائل انسانی به ویژه تعلیم و تربیت به افراد کمک می کند که دقیقتر بیاندیشند و از فلسفه الهام بگیرند و خود به طرح دیدگاههای فلسفی پردازند و همچنین در حل مسائل تعلیم و تربیت در جامعه به منطق و زبانی که حساسیت آن زیاد باشد و همه جوانب را در نظر می گیرد دست یابند. چون که نظام آموزشی هر جامعه از یک طرف با اندیشه‌ها و از طرف دیگر با فعالیتهای عملی سروکار دارد، فلسفه قادر است برای مرییان، درک جریان های فکری، طبیعت و اندیشه‌ها و زبانی که در نظام آموزشی به کار می برند و چگونگی تعامل اینها با امور تربیتی را، تعیین کند.

با توجه به این که روش تحقیق اقدام پژوهی در سطح جهان و بویژه در محافل علمی ایران شیوه ای نوظهور و جدید است لازم است که این شیوه پژوهشی از تمام لحاظ شامل اهداف، تعاریف، روش، فلسفه و محاسن آن مورد بررسی قرار گیرد. بنابراین همچنین لازم است به بنیادهای فلسفی اقدام پژوهی که یکی از رویکردهای موثر در تحقیقات کیفی می باشد پرداخت تا از این طریق بتوان به تقویت انگیزه و بنیان فکری کسانی که دست به اقدام پژوهی می زنند کمک کرد.

۱-۲- بیان مساله تحقیق

نظام تعلیم و تربیت ما چندی است که عنایت ویژه ای به نقش و اهمیت پژوهش داشته است و پژوهشکده تعلیم و تربیت به عنوان متولی اصلی پژوهش در آموزش و پرورش نقش فعال و ویژه ای را در توسعه فعالیتهای پژوهشی و گسترش فرهنگ پژوهش میان دست اندرکاران تعلیم و تربیت برعهده داشته است.

برنامه اقدام پژوهی (معلم پژوهنده) از جمله دستاوردهای مهم حرکت علمی و نوپایی بوده است که همواره از سوی پژوهشکده تعلیم و تربیت و شورای تحقیقات استان ها و مدیران و معلمان مورد توجه قرار گرفته است و روند صعودی مشارکت معلمان در برنامه های معلم پژوهنده و مشارکت گسترده آنها در دوره های آموزشی اقدام پژوهی و به تبع آن افزایش کیفیت طرح ها و برنامه های معلم پژوهنده، در نهایت اقبال پذیرش این تفکر در مجموعه آموزش و پرورش گواه این مدعاست.

«اقدام پژوهی با نامهای دیگر مانند: پژوهش عمل نگر مشارکتی^۱، پژوهش مشارکتی^۲، پژوهش عملیاتی^۳، معلم پژوهنده، پژوهش در عمل^۴ نیز شناخته می شود» (سیف، ۱۳۷۹، ص ۷۷).

«منظور از معلمان پژوهنده معلمانی هستند که شخصاً درگیر کلاس های درس و آموزش با تفکر انتقادی و چون و چرا کردن در مسائل آموزشی، هدفشان اصلاح جریان آموزشی و یادگیری توسط خود و دیگر همکارانشان در محیط های آموزشی است. هدف عمده و اصلی معلمان پژوهشگر نه صرفاً تولید دانش نظری بلکه بهبود وضعیت های نامطلوب موجود و تولید دانش عملی که بلادرنگ

-
- 1- Cooperative–Action Research
  - 2- Cooperative Research
  - 3- Operational Research
  - 4- Research in Action

بتوانند در امور آموزش، اصلاح و تغییر و تحول مناسب با نیازهای دانش آموزان و محیط های

آموزش ایجاد کنند می باشد» (قاسمی پویا، ۱۳۸۲، ص ۳۸).

با پیوند دو اصطلاح «اقدام» و «پژوهش» چهره اصلی این روش نمایان می شود. آزمون نظر در حین عمل

به عنوان وسیله ای برای بهبود کار و ابزاری برای ارتقای سطح دانش (کمیز^۱ و مک تکارت^۲، ۱۹۸۲، به

نقل از مک نیف و همکاران، ۱۳۸۲).

کوهن^۳ و مانیون^۴ (۱۹۹۴، به نقل از سیف، ۱۳۷۹) هدفهای اقدام پژوهی را ۵ دسته کرده اند:

۱- رفع اشکالاتی که در موقعیتهای خاص تشخیص داده شده اند یا بهبود بخشیدن به آنها.

۲- آموزش ضمن خدمت، مجهز کردن معلمان با مهارتها و روشهای جدید افزودن بر نیروی تحلیل

گرانه و افزایش خودآگاهی آنان.

۳- افزودن رویکردهای اضافی یا تازه آموزش و یادگیری به نظام جاری که به طور معمول دافع

نوگرایی و تغییر است.

۴- بهبود ارتباط بین معلم عمل گرا و پژوهشگر دانشگاهی و رفع نواقص پژوهش سنتی در دادن

دستور العمل صریح به معلمان.

۵- فراهم آوردن یک روش حل مسأله در کلاس درس که از روش غیرعلمی و کنونی برتر باشد.

به طور کلی می توان مزایای متعددی را برای اقدام پژوهی بر شمرد از جمله:

- در فرآیند اجرای تحقیق عمل مشارکتی، معلمان می توانند از راه تجربه و عمل دوستان منتقدی

برای یکدیگر باشند.

-
- 1- Kemis
  - 2- Mctagyart
  - 3-Cohen
  - 4-Manion

- پژوهش حین عمل یک فرآیند یادگیری است که نتایج آن تغییرات واقعی و حقیقی می باشد.
  - پژوهش حین عمل به معلمان کمک می کند که در موقعیت واقعی تدریس درک بهتری از عمل خود داشته باشند. این امر به بهبود و عمل آنها در کلاس منجر می شود.
  - پژوهش حین عمل رهایی بخش است یعنی به افراد کمک می کند خود را کشف کنند و از موانع و ساختارهای اجتماعی و غیرمنطقی، غیرواقعی، ناعادلانه، غیرمنصفانه و توجیه ناپذیر که رشد فردی آن را محدود می سازد رها شوند (کمیس، ۱۹۹۸، به نقل از ایزدچی، ۱۳۸۸).
  - قاسمی پویا (۱۳۸۲) در کتاب *راهنمای معلمان پژوهنده* تأثیر اقدام پژوهی را اینگونه برمی شمارد:
  - آزادی و استقلال رأی^۲ و رهایی از قیودات القا شده توسط دیگران.
  - کم شدن فاصله بین نظر و عمل و پیوند بین نظرات علمی و کلاس درس.
  - تقویت پرسشگری و توسعه علمی و نقادی گری وضع موجود و اندیشه ورزی و کسب مهارت.
  - مشارکت و همفکری با دیگران.
  - توسعه اجتماعی و برخورداری از پایگاه اجتماعی بالاتر (قاسمی پویا، ۱۳۸۲).
- بنابراین اقدام پژوهی منجر به افزایش آگاهی و اطلاعات معلمان می شود و با بهبود توانایی معلمان، کمک می کند تا با استفاده از این توانایی و عمل همراه با فکر و اندیشه به تغییر و دگرگونی وضع فعلیشان پردازند و هم خودشان و هم دیگران را از مسائل و مشکلاتی که مانع رشدشان می شود آزاد سازند.

در این راستا مسئولان آموزش و پرورش بر گسترش و ترویج استفاده از اقدام پژوهی در محیط های آموزشی تأکید دارند و بدین منظور دوره های آموزشی متعددی را برای آشنایی معلمان با طرح معلم پژوهنده برگزار می نمایند و در مقابل معلمان بسیاری در کشورمان وجود دارند که پس از آشنایی با طرح معلم پژوهنده مصمم به استفاده از آن برای حل مشکلات تحصیلی و سازشی فراگیران هستند.

با توجه به این تعاریف و ویژگی ها ، همچنین ضرورت برخوردار بودن تعلیم و تربیت از مبانی علمی و مبانی و دیدگاههای فلسفی و چارچوب فکری، حال این سؤال درمورد اقدام پژوهی بوجود می آید که بحث معلم پژوهنده و اقدام پژوهی از کدامیک از مکاتب فلسفی و آرا تربیتی نشأت

می گیرد؟ و یا بحث اقدام پژوهی (معلم پژوهنده) از چه پایگاه فلسفی و نظری برخوردار است؟

به بیان دیگر محقق می کوشد به شناسایی اندیشه ها، بنیادها و خاستگاههای فلسفی و نظری روش تحقیق اقدام پژوهی (معلم پژوهنده) بپردازد. همچنین آرا برخی از فیلسوفان و مربیان تربیتی را که پشتوانه نظری این روش تحقیق می باشد و به گسترش آن کمک کرده است بیان و تحلیل کند.

۱-۳- اهمیت و ضرورت تحقیق

گرچه تعلیم و تربیت در دوران گذشته امری فردی و مقطعی محسوب می شد و شکلی ابتدایی و ساده داشت اما با ورود به عصر تفکر عقلانی و ظهور تمدن های بشری سعی خردمندان و اندیشمندان بر این بوده است که تعلیم و تربیت را به صورت مدون و قانونمند درآورند و در قالب دستورالعمل هایی عام و همگانی ارائه دهند.

زندگی انسان در دنیای بیرون از ذهن و جنبه های عملی آن مستلزم گذشتن از عرصه تعلیم و تربیت است یعنی وقتی می خواهد مسائلی را که در ذهن و اندیشه مطرح است در حیطه عمل و رفتار آشکار سازد نیازمند نهادی است که از آن به عنوان نهاد تعلیم و تربیت یاد می شود.

به عبارت دیگر وظیفه تبدیل اندیشه های فلسفی به رفتارهای عملی و همگانی بر عهده مسئولین تعلیم و تربیت و مربیان و معلمان است و اندیشه های فلسفی مبنای تعلیم و تربیت هستند و فرآیند تعلیم و تربیت در هر شاخه جز تحقق یک یا چند اندیشه فلسفی نیست که در نتیجه آن روند زندگی به سوی وضعیتی بهتر سوق پیدا می کند.

از دیدگاه جان دیویی^۱ «تعلیم و تربیت در واقع کارگاهی است که اندیشه های فلسفی در آن محک زده می شود و اگر اندیشه های فلسفی زمینه ای برای آزمایش شدن از طریق فرآیندهای تربیتی نداشته باشد تنها تأملاتی خواهند بود و بس» (اسماعیل علی، ۱۳۷۷).

تعلیم و تربیت طی قرون متمادی تنها بر ملاحظات فلسفی و اخلاقی مبتنی بوده و قلمرو نظریه پردازان محسوب می شده است. پیشرفت بشر بویژه در زمینه های زیست شناسی، جامعه شناسی و

---

1 -john dewey

روانشناسی در صد سال اخیر سبب شده است که روزه روز بر تأثیر یافته های علمی بر جریان تعلیم و تربیت افزوده شود. مع ذلک هر چه تسلط علم بر قلمرو تعلیم و تربیت بیشتر شود به همان نسبت هم این نکته آشکارتر می شود که دستاوردهای فنی کافی نیست. به عبارت دیگر ملاحظات اخلاقی و فلسفی ناگزیر باید همواره سهم اصلی را در تعلیم و تربیت به عهده داشته باشد. اقدامات تربیتی در درجه اول تابع غایت تربیت است. و بررسی غایات نه در صلاحیت علم و نه در حد تکنیک بلکه فقط در صلاحیت فلسفه است و فلسفه است که باید همه داده ها را به هم مربوط ساخته این مجموعه را در جهت نیل به هدفها هماهنگ کند و وحدت لازم را بوجود آورد» (شکوهی، ۱۳۶۸، ص ۶۲). در نتیجه تعلیم و تربیت به حکم طبیعتش و به دلیل این که به اقدامات عملی و گامهای اجرایی گرایش دارد باید به یک دیدگاه فلسفی و ایدئولوژی و چارچوب فکری متکی باشند و فلسفه در بینش کلی و تقویت نگرش اجتماعی و نگاه از درون به تعلیم و تربیت کمک می کند.

«از فلسفه تعلیم و تربیت انتظار می رود که:

۱- به تلاش های خود برای تعیین و تصریح هدفهای غایی تربیت با توجه به شرایط و مقتضیات زندگی فردی و جمعی انسان در عصر حاضر ادامه دهد.

۲- اعتبار نتایج حاصله از تحقیقات جدید علمی را با توجه به احتیاجات اساسی انسان در اوضاع و احوال فعلی جهان مورد نقد و بررسی مجدد قرار دهد .

۳- یافته های معتبر علوم مربوط به آدمی را برای افزایش کارایی آنها از نظر تحقق هدفهای غایی و اهداف کلی تربیت با یکدیگر تلفیق کند» (شکوهی، ۱۳۶۸، ص ۱۰۷).

«به نظر دیویی فلسفه با اهداف، عقاید و فرآیندها در کلیت، عمومیت یا غایت معینی سر و کار دارد و این کار مستلزم تلاش برای درک جزئیات زندگی و جهان و سازمان دادن آنها در یک کل جامع است